

HVORDAN BYGGEDE BONDEN SIT HUS

På Frilandsmuseet kan man se mange forskellige måder at bygge huse på. Når huset bliver bygget, bruger man tit materialer fra naturen. Mange af husene er bygget i bindingsværk, men ikke alle. Du skal nu selv undersøge 4 gårde på Frilandsmuseet: gården fra True (nr. 42), gården fra Kølvrå (nr. 8), gården fra Læsø (nr. 9) og gården fra Rømø (nr. 34). Du vil se, hvor stor en rolle naturen har spillet for, hvordan huset er kommet til at se ud, som det gør.

Før du går i gang, skal du vide lidt om, hvordan et bindingsværkshus bliver bygget. Du skal også vide, hvad de enkelte dele hedder. Vi starter nede fra jorden.

- Syldsten, som er store kampesten, lagt direkte på jorden
- Fodtømmeret er de lange, kraftige stolper, som ligger direkte oven på syldstenene. I fodtømmeret sætter man de lodrette stolper. Og mellem stolperne sætter man de vandrette løsholte. Øverst ligger en tagrem.
- Stolperne og løsholte er det, som danner firkanterne i bindingsværket. Den åbne firkant kaldes tavl og den skal fyldes ud.
- Tavl bliver fyldt ud med lerklining eller ubrændte mursten af ler. Her kunne man også sætte vinduer i. Når de var blevet fyldt ud, blev de malet med kalk/kalket. Man kan se, hvor gården kommer fra, når man ser på farverne.
- Taget er et stråtag af tagrør eller rughalm. Nogle steder bruger man andre materialer som lyng eller ålegræs.
- Under taget kan man se bjælkehovedet stikke ud. Den viser, hvor de store bjælker, som binder stolperne sammen på tværs af huset, ligger. Her kan man også se, hvordan et bindingsværkshus er samlet uden brug af søm og skruer, men med nagler. Se godt efter, så kan du også se nagler andre steder!

OPGAVER:

GÅRDEN FRA TRUE (NR. 42)

Landsbyen True, hvor gården kommer fra, ligger lidt uden for Århus i Østjylland. Da skoven blev bygget, var der store skove her. Derfor var det ikke svært at finde godt og solidt træ til at bygge huse af. Desuden var jorden frugtbar. På markerne kunne man dyrke rug til langhalm, som blev brugt til at tække taget med.

Gå ind på gårdspladsen og find den del med de mange vinduer. Her har man boet. Kig på bindingsværket, hvad genkender du fra tegningen?

Skriv hvilke og hvor mange af de forskellige dele af bindingsværket du kan se.

Se på tavlene. Hvad er de fyldt ud med?

1. Alle med lerklining.
2. Alle med mursten.
3. Nogle med lerklining, nogle med mursten.

GÅRDEN FRA KØLVVRÅ (NR. 8)

Gården fra Kølvrå lå oprindeligt på Karup Hede i Midtjylland. På heden voksede store mængder lyng i den sandede jord, og der var kun små og krogede træer. Jorden var tør og ikke særlig frugtbar, derfor havde bønderne brug for store stykker land at dyrke på, så gårdene lå langt fra hinanden. Lyngen havde gode betingelser for at gro. Den blev brugt til mange forskellige ting, f.eks. til foder til dyrene, brændsel, og som en del af det materiale, som man lavede tag af.

Beskriv træet, som blev brugt til bindingsværket.

Hvorfor tror du, det ser sådan ud?

Hvad er tavlene fyldt ud med?

Der er blevet brugt mere end en slags materiale til taget.

Hvilke kan du få øje på?

Hvorfor har man brugt disse materialer på denne egn?

GÅRDEN FRA LÆSØ (NR. 9)

Læsø er en ø, som ligger øst for Nordjylland. På Læsø vokser der ikke mange træer, derfor er mange af husene bygget af drivtømmer. Drivtømmer er træ, som kan stamme fra skibsvrag, og som er drevet i land. På Læsø var det kvinderne, som passede landbruget. Mændene var søfolk, som sejlede ude på havene.

Kig på taget, hvad tror du, det er lavet af?

Hvorfor tror du, man har brugt det materiale?

Se på bindingsværket, det er lidt anderledes. Hvad mangler der lige over syldstenene?

Kan du gætte, hvad den store kæde på forsiden af huset er blevet brugt til?

GÅRDEN FRA RØMØ (NR. 34)

Rømø er en lille ø i Vadehavet ud for Jyllands Vestkyst.

Gå en tur rundt om gården.

Hvad er huset bygget af?

Er der brugt meget eller lidt træ i bygningen?

Tror du, der er mange eller få træer på Rømø?

Find hegnet ved indgangen til huset. Det er ikke kun lavet af træ. Hvad tror du, de 4 lodrette stolper tættest på huset er lavet af?

1. Træ
2. Sten
3. Hvalknogle
4. Gummi

Man har levet af andet end landbrug på Rømø. Hvad tror du, det kan være?

TIL LÆREREN

HVORDAN BYGGEDE BONDEN SIT HUS - SVARARK

Formålet med disse små opgaver er at få eleverne til at se nærmere på husene og lære dem, hvordan naturen spillede en stor rolle, når husene skulle bygges. Opgaverne fortæller noget om, hvor afhængig man var af den egn og de materialer, som var til rådighed. Før eleverne starter på opgaverne, vil det være en god idé at gennemgå de enkelte dele af bindingsværket. Det kan ske ved de fleste af museets bindingsværksgårde. Man kan også gøre opmærksom på, at træværket i bindingsværkshuse kan skilles ad og samles som et byggesæt og at genbrug af træ også spillede en stor rolle, når man byggede huset. Derfor har nogle stolper huller på steder, hvor det ikke virker logisk.

GÅRDEN FRA TRUE

Skriv hvilke og hvor mange af de forskellige dele af bindingsværket du kan se.

Svar: 19 stolper, 18 løsholte, 1 skråstiver, 13 bjælkehoveder, 6 fodtømmer, 4 tagremme – og syldsten.

Det vil nu nok være en god idé ikke at lægge vægt på antal, men på at de har fået øje på de enkelte dele.

Se på tavlene. Hvad er de fyldt ud med?

Svar: Nogle med lerklining, nogle med mursten.

GÅRDEN FRA KØLVURÅ

Beskriv træet, som blev brugt til bindingsværket. Hvorfor tror du, det ser sådan ud?

Svar: Der var ikke meget træ at finde på Karup Hede. Derfor er bindingsværkets træ tyndt og kroget, man har brugt, hvad man kunne finde.

Hvad er tavlene fyldt ud med?

Svar: Mursten

Der er blevet brugt mere end en slags materiale til taget. Hvilke kan du få øje på?

Svar: Taget er tækket med både lyng og halm

Hvorfor har man brugt disse materialer på denne egn?

Svar: Jorden var svær at dyrke, og afgrøden var sparsom. Men der var let tilgang til lyng, og det var et udmærket tækkemateriale. Dog skulle der også halm imellem, det binder bedre end lyng.

GÅRDEN FRA LÆSØ

Kig på taget, hvad tror du, det er lavet af?

Svar: Taget er lavet af tang – eller ålegræs, hvis det skal være helt korrekt!

Hvorfor tror du, man har brugt det materiale?

Svar: Det er det materiale, som man har haft til rådighed på øen.

Se på bindingsværket, det er lidt anderledes. Hvad mangler der lige over syldstenene?

Svar: Fodremmen

Kan du gætte, hvad den store kæde på forsiden af huset er blevet brugt til?

Svar: ET af formålene har været at sikre taget mod vejr og vind. Måske har man også benyttet kæden som en slags klatrereb, da taget også er blevet brugt som udkigspost.

GÅRDEN FRA RØMØ

Hvad er huset bygget af?

Svar: Gården fra Rømø er en murstensgård

Er der brugt meget eller lidt træ i bygningen?

Svar: Der er næsten ingen træ brugt.

Tror du, der er mange eller få træer på Rømø?

Svar: Få træer

Find hegnet ved indgange til huset. Det er ikke kun lavet af træ. Hvad tror du, de 4 lodrette stolper tættest på huset er lavet af?

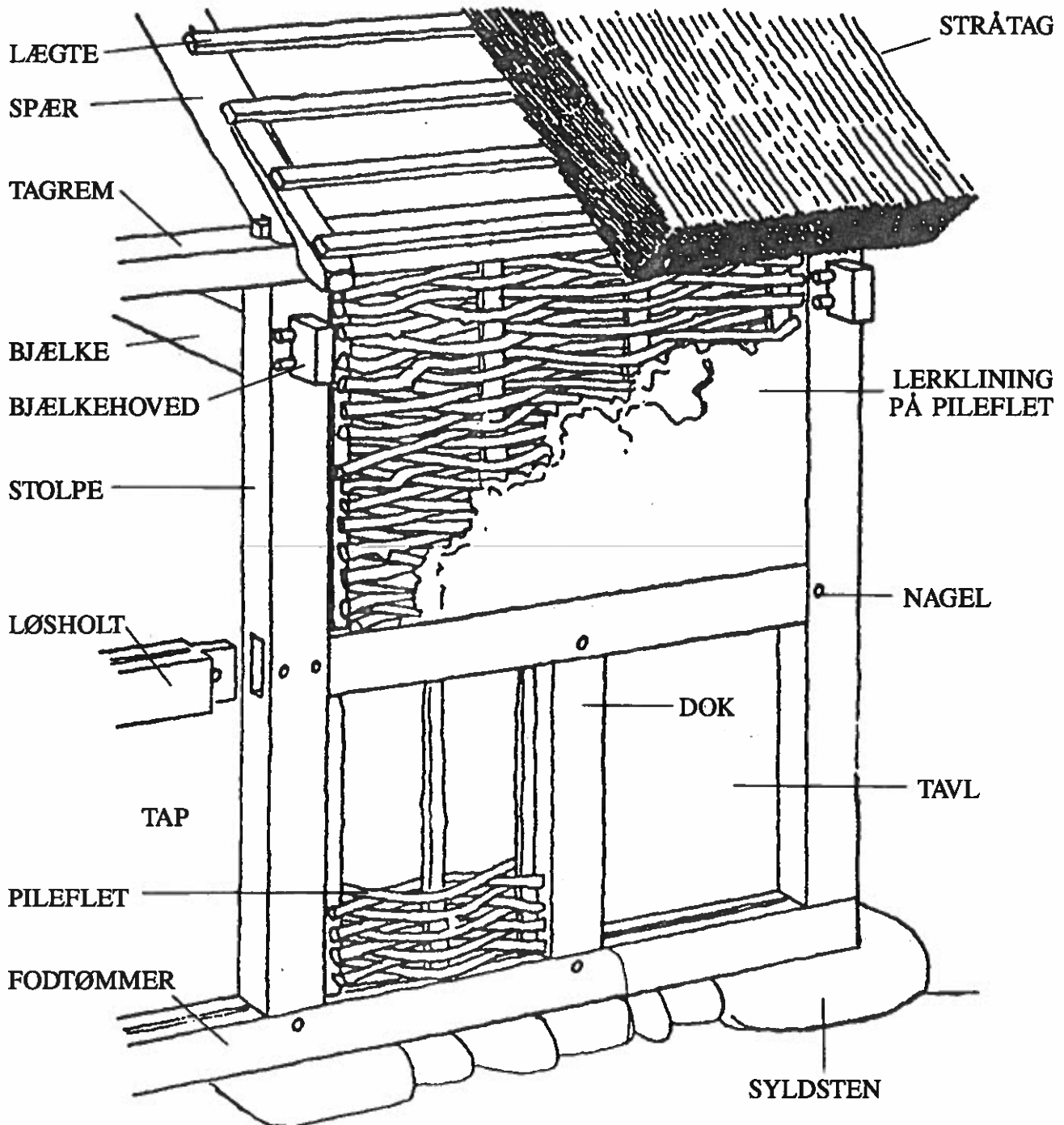
Svar: Hvalknogle

Man har levet af andet end landbrug på Rømø. Hvad tror du, det kan være?

Svar: Rømøgården er en kaptajns gård. Mændene på øen drog på langfart, bl.a. på de store hvalfangerskibe.

FOLK I HUS OG GÅRD

BYGGESKIK

Som fundament til et bindingsværkshus lagde man store kampesten (syldsten) under det nederste stykke træ (fodtømmer), som de lodrette stolper stod på (bortset fra Sjælland og nordjylland, hvor stolperne stod direkte på syldstenene).

Dette dannede grundlaget for husets skelet (bindingsværk).

Tømmeret, der kunne være nytilhugget, eller genbrug fra et tidligere byggeri, blev tappet og samlet med trænagler.

Mellemrummene (tavlene) mellem stolper og løsholte blev udfyldt med flettede grene og derefter tilklasket (klinet) med vådt ler, på begge sider samtidig.

Tavlene kunne også være udfyldt med træplanker (bul), tørrede eller brændte mursten.

Tagbeklædningen bestod gerne af den type materiale, man kunne samle i naturen. Det kunne være halm og græs, rør høstet i mosen, tang fra stranden, eller lyng fra heden.